

Syyttäjän ja poliisin menettely ulkomailla tehdyksi epäiltyä rikosta koskevassa asiassa

KANTELU

Kantelija on arvostellut oikeuskanslerille 25.4.2022 osoittamassaan kantelussa Helsingin poliisilaitoksen ja keskusrikospoliisin menettelyä asiassa, jossa hän oli ilmoittanut Helsingin ja Tallinnan välillä liikennöineessä matkustaja-aluksessa tapahtuneesta häneen kohdistuneesta rikoksesta.

Kantelija oli kertomansa mukaan saanut tietää 6.11.2019 tehdystä tutkinnan päättämisestä vasta lähes kaksi vuotta myöhemmin. Lisäksi kantelija on kertonut saaneensa Viron poliisilta tiedon, että tutkintaa ei voitu siellä aloittaa, koska keskusrikospoliisi ei ollut siirtänyt tapausta asianmukaisella tavalla Viroon tutkittavaksi. Kantelija on kertonut olleensa asiasta yhteydessä keskusrikospoliisiin puhelimitse ja sähköpostitse joulukuussa 2021, mutta poliisi ei ollut palannut hänelle asiassa. Huhtikuussa 2022 kantelija oli ottanut puhelimitse uudelleen yhteyttä keskusrikospoliisiin.

Kantelija on kirjoittanut kokevansa, että viranomaiset eivät ole toimineet lain edellyttämällä tavalla, kun rikoksen tapahtumahetkellä alaikäistä uhria ei ole tiedotettu tutkinnasta eivätkä Suomessa viranomaiset ole olleet Viron poliisin eikä kantelijan lukuisista yhteydenotoista huolimatta halukkaita edistämään rikoksen tutkintaa.

SELVITYS

Poliisihallitus on toimittanut apulaisoikeuskanslerin siltä pyytämän 30.1.2023 päivätyn lausunnon ja sen ohessa Helsingin poliisilaitoksella kantelijan ilmoittamassa asiassa tutkinnanjohtajana toimineen laitoksen silloisen rikoskomisario A:n selvityksen, poliisilaitoksen rikostutkintayksikön ja poliisilaitoksen lausunnot, keskusrikospoliisin tiedusteluosaston kansainvälisellä linjalla asian tiettyjä vaiheita hoitaneen rikoskomisario B:n selvityksen, keskusrikospoliisin tiedusteluosaston ja keskusrikospoliisin lausunnot.

Lisäksi Poliisihallitus on toimittanut apulaisoikeuskanslerin pyytämän 6.7.2023 päivätyn lisälausunnon ja sen ohessa rikoskomisario B:n lisäselvityksen sekä keskusrikospoliisin tiedusteluosaston ja keskusrikospoliisin lausunnot.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on toimittanut apulaisoikeuskanslerin pyytämän 6.7.2023 päivätyn lausunnon ja sen ohessa asiassa esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitetun syyttäjän päätöksen tehneen Etelä-Suomen syyttäjälaitoksen aluesyyttäjä C:n selvityksen.

RATKAISU

1 Sovellettavia oikeusohjeita

Poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:n 1 momentin (581/2019) mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Syyttäjälaitoksesta annetun lain (32/2019) 9 §:n mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla.

Esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja.

Esitutkintalain 5 luvun 2 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide.

Rikoslain 1 luvun 5 §:n (626/1996) mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, sovelletaan Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Rikoslain 1 luvun 11 §:n (626/1996) 1 momentin mukaan milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa luvun 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään.

Rikoslain 1 luvun 12 §:n (205/1997) 1 momentin mukaan rikosasiaa ei saa tutkia Suomessa ilman valtakunnansyyttäjän syytemääräystä, kun rikos on tehty ulkomailla (1 kohta).

Esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomainen voi tutkia ulkomailla tehdyksi epäillyn rikoksen, jos rikokseen rikoslain 1 luvun säännösten nojalla voidaan soveltaa Suomen lakia ja jos esitutkinnan toimittaminen Suomessa on tutkinnallisista syistä ja rikosvastuun toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Jos tällaisen rikoksen tutkiminen Suomessa edellyttää rikoslain 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettua valtakunnansyyttäjän syytemääräystä, syyttäjä päättää esitutkinnan aloittamisesta.

Edellä mainitun pykälän tapahtuma-aikaan voimassa olleen 2 momentin mukaan kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin. Pykälän 3 momentin mukana kansainvälisestä yhteistyöstä rikosten selvittämiseksi säädetään laissa erikseen.

Esitutkinnan ja syytetoimien siirtämisestä Suomen ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä säädetään rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta sekä esitutkinnan ja syytetoimien siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetussa laissa (295/2012).

2 Arviointi

Kantelija oli 1.11.2019 tehnyt poliisille tutkintapyynnön häneen kohdistuneesta rikoksesta Helsingin ja Tallinnan välillä liikennöineellä matkustaja-aluksella. Asiassa on kirjattu Helsingin poliisilaitoksella ilmoitus asianimikkeellä ”Esitutkintalain 3:3.2 tarkoittama selvitys”, jossa tapahtumapaikkakunnaksi on merkitty ”Ulkomaat”. Asian tutkinnanjohtajana on toiminut rikoskomisario A.

Rikoskomisarion syyttäjäalueelle lähettämän viestin perusteella rikoskomisario vaikuttaa tulkinneen, ettei hänellä itsellään ollut toimivaltaa päättää esitutkinnan aloittamisesta asiassa, vaan esitutkinnan aloittaminen on edellyttänyt syyttäjän päätöstä. Hän on tehnyt 4.11.2019 Syyttäjälaitoksen eteläiselle syyttäjäalueelle sähköpostitse ilmoituksen, jossa hän on todennut kyseessä olevan todennäköisesti Viron aluevesillä tapahtunut rikos, jossa tarvitaan esitutkintalain 3 luvun 8 §:n mukainen syyttäjän kannanotto.

Poliisihallitus ja Helsingin poliisilaitos ovat lausunnoissaan todenneet, että saadun selvityksen perusteella asiassa olisi voinut tulla myös siihen johtopäätökseen, ettei esitutkinnan toimittaminen Suomessa rikoslain 1 luvun 12 §:n 2 momentin 1 kohdan perusteella edellyttänyt valtakunnansyyttäjän syytemääräystä. Kuten Poliisihallituksen ja Helsingin poliisilaitoksen lausunnoissa on todettu, tämä ei kuitenkaan poista sitä, että rikosasiasta oli tullut joka tapauksessa ilmoittaa syyttäjälle, koska siihen oli sisältyneet elementtejä, joiden perusteella poliisin oli tullut siitä syyttäjälle ilmoittaa.

Apulaisvaltakunnansyyttäjän asiassa antaman lausunnon mukaan ajankohtana, jolloin aluesyyttäjä teki asiassa ratkaisunsa, oli Syyttäjälaitoksen intranetissä ohjeistettu, että ratkaisuvalta aloittaa tai olla aloittamatta esitutkinta tapauksissa, joissa syytteen nostaminen edellyttää rikoslain 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettua valtakunnansyyttäjän syytemääräystä, on aina syyttäjällä. Syyttäjän ratkaisuvallan katsottiin näin ollen olevan yksinomainen niissä tapauksissa, joissa syytteen nostaminen olisi edellyttänyt syytemääräystä. Apulaisvaltakunnansyyttäjän lausunnon mukaan asiaa on kuitenkin valtakunnansyyttäjän toimistossa tarkasteltu sittemmin uudelleen ja tultu siihen tulokseen, ettei esitutkintalain 3 luvun 8 §:n esitöiden valossa edellytetä syyttäjän ratkaisua tilanteessa, jossa esitutkintaviranomainen on todennut, ettei perusteita esitutkinnan aloittamiselle ole. Lausunnon mukaan 3.9.2020 annetun ohjeistuksen mukaan esitutkintaviranomainen voi siten päättää, ettei esitutkintaa aloiteta, mutta vain syyttäjä esitutkinnan aloittamisesta. Samalla lausunnossa todetaan, että syyttäjän ratkaisu tilanteessa voi tietysti olla kumpi tahansa ja että esitutkintaviranomaisen kielteiseen päätökseen tyytymätön voi lisäksi saattaa asian syyttäjän harkittavaksi.

Aluesyyttäjä C on tehnyt asiassa 5.11.2019 päivätyn päätöksen, joka on otsikoitu esitutkintalain 3 luvun 8 §:n mukaiseksi päätökseksi. Aluesyyttäjä on päätöksessään lyhyesti selostanut tapahtumatiedot sekä todennut rikoslain 1 luvun 5 ja 12 §:ään sekä esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 1 momenttiin viitaten olevansa syyttäjänä toimivaltainen tekemään asiassa esitutkinnan aloittamista koskevan päätöksen. Aluesyyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa asiassa toimiteta. Hän on todennut johtopäätöksensä, että esitutkinnan toimittaminen Suomessa ei hänen päätöksessään mainitsemiensa seikkojen vuoksi ollut tutkinnallisista syistä tai rikosvastuun toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista.

Apulaisoikeuskansleri oli valtakunnansyyttäjälle osoittamassaan selvitys- ja lausuntopyyntöissä pyytänyt kiinnittämään huomiota aluesyyttäjän päätöksenteon perusteena olleen aineiston riittävyyteen. Apulaisvaltakunnansyyttäjä on lausunnossaan todennut, että hänen mielestään tutkinnanjohtajan olisi ollut perusteltua hankkia laivan valvontakameroiden tallenteet ennen asiaa saattamista syyttäjälle. Lisäksi hän on todennut, että myös syyttäjä olisi voinut pyytää tallenteet ennen kuin on tehnyt ratkaisunsa. Yhdyn apulaisvaltakunnansyyttäjän lausunnossaan esittämään näkemykseen.

Aluesyyttäjän päätökseen merkityn mukaan päätös olisi lähetetty tiedoksi kantelijalle ja tämän huoltajille. Kantelija on ilmoittanut, että päätöstä ei kuitenkaan hänelle saapunut. Asiassa ei ole saatavissa luotettavaa selvitystä siitä, mistä syystä päätös ei ollut kantelijalle saapunut. Muun ohella kantelijan kantelussaan esiin tuomaa mahdollisuutta kirjeen häviämisestä postissa ei voida poissulkea. Kantelija on kertonut saaneensa tutkinnan päättämisestä kerrotun vuoksi tiedon vasta lähes kaksi vuotta myöhemmin.

Tutkinnanjohtaja sen sijaan oli kertomansa mukaan saanut jo 6.11.2019 tiedon aluesyyttäjän päätöksestä ja tehnyt samana päivänä päätöksen, jolla hän on teknisesti päättänyt asian poliisiasiain tietojärjestelmässä. Kyseisen päätöksensä perusteluihin tutkinnanjohtaja on kirjannut muun ohella, että asiakirjat toimitetaan keskusrikospoliisin tiedusteluosaston kansainvälisten asioiden yksikköön edelleen Viroon toimitettavaksi. Selvityksensä mukaan tutkinnanjohtaja ei ollut lähettänyt tekemästään päätöksestä kopiota kantelijalle ja tämän huoltajille, koska hänellä olleen tiedon mukaan syyttäjä oli jo ilmoittanut päätöksestä. Kun syyttäjän päätöksessä ei otettu kantaa, eikä siinä sinänsä kuulunutkaan ottaa kantaa, muuhun kuin esitutkinnan aloittamiseen, kantelija on siten kerrotun tutkinnanjohtajan menettelyn vuoksi jäänyt jo lähtökohtaisesti vaille mahdollisuutta saada tiedon asiansa etenemisestä Viron viranomaisille esimerkiksi rikosilmoituksen siirtämisenä.

Tutkinnanjohtaja oli lisäksi vielä samana päivänä lähettänyt mainittuun keskusrikospoliisin yksikköön sähköpostiviestin, johon hän oli kirjoittanut: ”Liitteenä on materiaali liittyen Helsingin poliisilaitokselle tehtyyn ilmoitukseen mahdollista Viroon toimittamista varten. Epäilty rikos on

tapahtunut Viron aluevesillä ja syyttäjän päätöksellä esitutkintaa ei ole tarkoituksenmukaista aloittaa Suomessa. Asianomistaja on kuulusteltu.”

Tutkinnanjohtaja ei ole selvityksessään täsmentänyt, oliko hänen pyyntönsä tarkoittamassa materiaalin toimittamisessa ollut kysymys asianomistajan rikosilmoituksen vai esitutinnan siirtämisestä Viroon vai mahdollisesti jostakin muusta. Kun asian oikeudellinen viitekehys on jäänyt tutkinnanjohtajalta siten täsmentämättä, keskusrikospoliisin tiedusteluosaston kansainvälisen linjan henkilöstö on joutunut itse päättämään sen tutkinnanjohtajan toimittamasta asiakirja-aineistosta.

Keskusrikospoliisi on 18.5.2020 Interpol-viestintäkanavaa käyttäen lähettänyt Viron poliisiviranomaiselle englanninkielisen viestin, joka on otsikoitu ”Transfer of proceedings”. Mahdollisesti viestin otsikointi ja sen sisältö on johtanut siihen, että Virossa pyyntöä on oikeudellisesti arvioitu asianomistajan rikosilmoituksen siirtämisen sijaan sellaisena Suomessa jo aloitetun rikosoikeudellisen menettelyn siirtämistä koskevana oikeusapupyynnönä, jossa pyytäjänä tulisi olla poliisin sijaan syyttäjä ja pyyntö tulisi osoittaa poliisin sijaan oikeusministeriölle. Poliisihallitus on asiasta antamassaan lausunnossa todennut, että keskusrikospoliisin olisi ollut perusteltua yksilöidä viestissään 18.5.2020 Viron poliisiviranomaisille tarkemmin, että kyseessä oli rikosilmoituksen siirto, kun viestin otsikossa käytetty ”Transfer of proceedings” ei selvitysten perusteella suoraan yksilöidy rikosilmoituksen siirroksi.

Viron poliisiviranomainen on 20.5.2020 lähettänyt keskusrikospoliisille vastausviestin, jossa se on todennut, että rikosoikeudellisen menettelyn siirtäminen edellyttäisi syyttäjän oikeusministeriölle tekemää pyyntöä. Se oli ilmoittanut toisaalta näkökohtana, että Viro kuitenkin ottaa rikosoikeudellisen menettelyn siirtona käsiteltäväkseen vain tapauksia, joissa epäilty on Viron kansalainen tai asuu Virossa, ja ettei kantelijan tapauksessa ollut tunnistettua rikoksesta epäiltyä eikä myöskään selvää, oliko rikosta tapahtunut. Viron poliisiviranomainen on todennut lisäksi, ettei laivan valvontakameroiden tallenteita enää ajan kulumisen seurauksena ollut saatavissa.

Tutkinnanjohtajan 6.11.2019 keskusrikospoliisille toimittamaa viestiä ei ollut käsitelty sen edellyttämällä joutuisuudella. Lisäksi keskusrikospoliisin olisi tullut huolellisemmin selvittää, mikä oli ollut tutkinnanjohtajan sille lähettämän viestin tarkoitus. Tutkinnanjohtaja oli jättänyt viestissään avoimeksi asian oikeudellisen luonnehdinnan ja sen oikeudellisen viitekehysten, johon hänen viestissään tarkoitettu aineisto ja sen toimittaminen Viroon liittyvät. Viestistä ei esimerkiksi ilmennyt se peruste, jolla tutkinnanjohtaja on katsonut kantelijan asiassa täytyneen jonkin esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momentissa rikosilmoituksen siirtämiselle säädetyistä lisäedellytyksistä. Keskusrikospoliisissa asiaa käsitelleiden olisi tullut selvittää tutkinnanjohtajalta viestin tarkoitusta ja tässä yhteydessä olisi mahdollisesti ollut tarpeellista konsultoida myös päätöksen tehnyttä syyttäjää.

Keskusrikospoliisin rikoskomisario B on 3.6.2020 tiedottanut Helsingin poliisilaitoksen tutkinnanjohtajaa Viron poliisiviranomaiselta saapuneesta vastauksesta sähköpostiviestillään. Keskusrikospoliisin rikoskomisario on Viron poliisiviranomaisen vastausviestin sisältävässä sähköpostiviestissään kirjoittanut muun ohella: ”Mennee syyttäjän mietittäväksi ja mahdollisesti VKST:n [syyttäjän nimi] harkittavaksi.” Tutkinnanjohtaja on vielä samana päivänä vastannut sähköpostitse keskusrikospoliisin rikoskomisariolle ja viestissään todennut: ”Jäädään odottelemaan, onko VKST eri mieltä siitä, pitäisikö esitutkinta avata Suomessa.”

Selvityksensä perusteella keskusrikospoliisin rikoskomisario on tutkinnanjohtajalle lähettämänsä viestinsä saatesanoilla tarkoittanut ehdottaa tutkinnanjohtajalle, että tämä saattaisi tapauksen syyttäjän ja mahdollisesti myös valtakunnansyyttäjän toimiston uudelleen harkittavaksi. Tutkinnanjohtaja on puolestaan selvityksensä mukaan tulkinnut viestin niin, että rikoskomisario välittäisi viestin valtakunnansyyttäjän toimistoon ja että tutkinnanjohtaja itse jäisi odottamaan kannanottoa valtakunnansyyttäjän toimistosta.

Sekä tutkinnanjohtajan että keskusrikospoliisin rikoskomisarion tarkoituksena on kerrotun perusteella ollut, että Virosta toukokuussa 2020 saadun vastauksen jälkeen poliisi saattaisi asian syyttäjän harkittavaksi. Epäselväksi heidän välisessä viestinnässään oli kuitenkin jäänyt, kuka syyttäjään ottaa yhteyttä. Poliisissa ei havahduttu kyseiseen tietokatkokseen vielä siinäkään vaiheessa, kun kantelija oli syksyllä 2021 ollut yhteydessä Helsingin poliisilaitokseen saatuaan tiedon tutkinnan päättämisestä, eikä silloinkaan, kun Viron poliisiviranomainen oli marraskuussa 2021 keskusrikospoliisille lähettämässään viestissä kertonut kantelijan tiedustelleen Viron poliisiviranomaiselta ilmoittamansa rikosasian etenemistä.

Arvioni mukaan kerrottu menettely sekä keskusrikospoliisissa että Helsingin poliisilaitoksessa on ollut huolimatonta, kun Viron poliisiviranomaiselta saadun vastauksen jälkeen asiaa ei saatettu syyttäjän tietoon, kuten tarkoitus oli ollut. Näin ollen mahdolliset jatkotoimenpiteet jäivät tuolloin arvioimatta.

3 Toimenpiteet

Saatan edellä päätökseni kohdassa 2 esittämäni näkemykset aluesyyttäjä C:n, Helsingin poliisilaitoksen ja keskusrikospoliisin tietoon. Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiini.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Oikeuskanslerinsihteeri

Juha Sihto